

Surt sa räven om skärfläckeäggen

Lyckad häckning på Landgrens holme 2008

Fram till mitten av 1800-talet var skärfläckan en ganska vanlig häckfågel på strandängar längs södra Sveriges kuster. Men sedan minskade antalet ganska kraftigt i hela Västeuropa och under slutet av 1800-talet gjordes bara några tillfälliga häckningsförsök i Skåne. Det dröjde ända till 1927 innan den kom tillbaka och började häcka regelbundet i vårt land igen, då i Skanör.

MIKAEL KRISTERSSON

Skärfläckan är fortfarande en sällsynt fågel i Sverige och beräknas häcka med 1 200-1 500 par. Den får betecknas som en särskilt sårbar art på grund av sina speciella biotopkrav såväl under häckning som under övervintring. Arten är kolonihäckande och dess häckningsplatser är tydligt koncentrerade till ett mindre antal områden.

Under de senaste 15 åren har skärfläckor häckat i en koloni på lilla Landgrens holme (80-100 meter i diameter) söder om Hamnvägen i Skanör. Området ingår i Flommens naturreservat som bildades 1981. Delar av reservatet har successivt restaurerats genom att betesdrift har återinförts enligt månghundraårig hävd. Resultatet har inte bara

Skärfläckor. foto John Larsen

blivit ett öppet landskap utan också en utmärkt häckningsbiotop för strandängsfåglar som skärfläckan.

Kolonin på Landgrens holme bildades sedan de sista björkarna på holmen togs bort 1994. Därmed försvann också de äggrövande kråkornas bästa utsiktsplatser. En annan trygghetsfaktor för skärfläckorna torde vara att holmen vid normalvattenstånd är omgiven av vatten vilket ger ett visst skydd mot fyrfota rovdjur. Vattnet utlovar dess-

utom god födotillgång när ungarna kläcks.

Samtidigt som skärfläckorna etablerade sig på Landgrens holme drabbades Falsterbonäsens rävstam av skabb och försvann så gott som helt i slutet av 1990-talet. Skärfläckekolonin på Landgrens holme med omgivning växte till år efter år för att 2002 och 2003 som mest vara uppe i kring 130 lagda kullar (Walinder & Karlsson 2003 och 2004). 2003 var det dock inte många par som lyckades med häckningen och den främsta orsaken

Skärfläckor. foto Jens Bruun

var nattligt besök av grävling (tydliga spår i lågvattengyttjan!) vilken i princip ”dammsög” holmen på kläckningsfärdiga ägg.

Under följande fyra år 2004-2007 misslyckades också häckningsförsöken nästan totalt. Den främsta orsaken till detta har varit vattenståndet, räven (som nu återhämtat sig från perioden av skabb) och kajorna!

Vattenståndets betydelse

Vattnet kring Landgrens holme är i förbin-

delse med havet via Flommens lagunsystem i söder och inloppet vid Slusan söder om Skanörs hamn. Sedan Flommen successivt rensats upp, i det i och för sig vällovliga syftet att öka vattencirkulationen, har resultatet blivit att vattnet vid holmen snabbt sjunker vid lågvatten i havet. Detta händer ofta just i slutet av april när skärfläckorna skall påbörja sin äggläggning. Vi har konstaterat att många skärfläckor då avbryter och antingen försvinner ur området eller

påbörjar äggläggningen senare om vattnet åter stiger. Tvekan är förklarlig eftersom räv och grävling lätt tar sig till holmen vid lågvatten!

Under 2005-2007 gjorde vi försök att behålla medelvattenstånd kring Holmen genom provisoriska fördämningar av sand-säckar i utloppet mot Flommen i söder och att stänga ute grävlingen med en eltråd längs kreaturstängslet i norr. Men vattnets krafter är oanade så fördämningarna höll dåligt och under lågvattenperioder var räven på nattliga besök, vilka till större delen spolierade häckningen på holmen.

När den första kullen rövats brukar många skärfläckepar lägga en ny. Detta sker oftast mer utspritt på nya platser, t.ex. på småholmarna norr om Hamnvägen, varvid det kollektiva skyddet mot kråkor och kajor sätts ur spel. Våldigt få lyckas kläcka efter omläggning, 2007 bara 4-5 par efter en tredje (!) omläggning.

Vi har efterhand konstaterat att om Landgrens holme skall kunna räddas som fristad för häckande strandängsfåglar i allmänhet och skärfläckor i synnerhet, så måste vattnet kring holmen under april-juni kunna hållas kvar på ungefär årets medelvattenstånd och fyrfota rovdjur stängas ute. Då kan så många skärfläckor skrida till häckning att det kollektiva försvaret mot kråkor, kajor och trutar blir tillräckligt.

Åtgärder

Med välvilligt ekonomiskt och praktiskt stöd från Länsstyrelsen, Skogsstyrelsen, Region Skånes Miljöfond och Vellinge kommun vidtogs därför två radikala åtgärder inför häckningssäsongen 2008.

- Kreaturstängslet runt hela området Landgrens holme – Södra Ålasjön (4 km) försågs

med två parallella eltrådar ca 15 och 50 cm över marken.

- En reglerbar fördämning av spåntade ekplankor byggdes vid det smalaste utloppet från Landgrens holmeområdet, medan det andra fylldes igen med sand.

Detta fungerade, vattnet hölls kvar och räv och grävling respekterade elen! Eltråden kräver dock daglig bevakning och skötsel, då den lätt kan kortslutas av högvatten, växtlighet och annat. I år hände detta natten till den 24 april, då spår avslöjade att räven genast varit inne i området, dock utan att hinna ut till holmen!

Men när elen var i funktion höll räven sig på behörigt avstånd. En natt såg jag Mickel strosa parallellt med staketet, ca 3-4 meter ifrån. Än tycks inte den listiga tanken ha slagit honom/henne, att man på vissa ställen lätt skulle kunna hoppa över staketet utan att vidröra eltrådarna. Elkänsligheten är uppenbarligen stor, förmodligen känner djuren av elen långt ifrån stängslet. Som en positiv bieffekt har det också blivit ovanligt med löslöpande hundar i området.

Häckning 2008

Årets första skärfläckeägg på Landgrens holme lades kring 20 april. Minst 95 par skred till häckning och så gott som alla lyckades kläcka 2-4 ungar. Kråkor och kajor vågade sig inte in i kolonin medan alla skärfläckorna ruvade och även ett antal par rödbenor, tofsvipor, strandskator och större strandpipare drog fördel av det kollektiva skyddet. Först under slutet av kläckningen, då merparten av skärfläckeparen vandrat och simmat iväg med sina ungar åt olika håll på Falsterbonäsens västsida, vågade sig kajorna iland på holmen. En dag under de

sista parens kläckning (det kan ta 5-15 timmar mellan den första och sista ungen i en kull) var kajor snabbt framme och norpade nykläckta ungar på utflykt vid sidan om den ruvande föräldern. Jag såg detta hända minst fyra gånger.

Därför beslöt jag att i gryningen nästa morgon testa ett gammalt knep. Från jägaren John Mattsson hade vi tidigare på året fått några skjutna kajor och kråkor som legat i frysen sedan dess. Dessa placerades ut på holmen och det hade önskad effekt. Sedan en kaja upptäckt sina döda artfränder var snart en flock på 15-20 i luften över holmen. Häftiga varningsläten utropades men ingen vågade landa och sedan var det fritt från kajor tills resten av skärfläckorna hade kläckt!

Tyvärr rövades dock ett flertal av övriga vadarebon som fanns kvar sedan skärfläckorna lämnat holmen och kajorna återvänt. Särskilt rödbenorna, som lägger sina kullar senare än skärfläckorna, hade svårt att freda sig mot kajorna.

Betesdjuren

Myten att kreaturen trampar sönder en massa bon måste däremot än en gång vederläggas. Möjligen kan detta ske om unga kvigor och stutar släpps på bete direkt efter vinterviste i stall och då sjövilla stormar omkring i galopp under sitt första utedygn. Men djurhållaren Lars Persson låter numera detta ske i en mindre hage innan djuren släpps ut i reservatet.

Från gömsle har jag flera gånger studerat när kreatursflocken passerar holmen. De första gångerna var skärfläckorna mycket upprörda och spelade vingskadade i flock för att locka kossorna bort från bona. Efterhand låg de oftast kvar och ruvade medan skogen av kvigben passerade. Inte någon gång har det varit färre ruvande efter ett kobesök.

Denna myt har troligen uppstått då man

Skärfläcka. foto **mikael arinder**/skånska bilder

felaktigt kopplat samman förekomsten av betesdjur på holmen med ett kraftigt minskat antal skärfläckor jämfört med dagen innan. Medan minskningen då i själva verket orsakats av en nattlig räd av grävling eller räv. Eller – som 2007 – av en successivt äggplockande flock ungkajor. Det kan inte nog poängteras att betesdjuren i stället är själva grundförutsättningen för en attraktiv häckningsbiotop. Kreaturens blotta närvaro har dessutom en märklig förmåga att avhålla människor från att trampa ut i området!

Vandringsdrift

Skärfläckornas drift att vandra och simma iväg med sina ungar, bara några timmar

efter kläckningen, ingav farhågor inför årets kläckning. 2002, då det senast kläcktes många ungar, vandrade merparten norrut. Troligen berodde detta på att området kring holmen, liksom Flommen i söder, det året var helt uttorkat. Många ungar blev då överkörda på Hamnvägen.

Skulle detta ske även 2008? Det högvuxna gräset i slänten mot Hamnvägen var 2002 ett hinder för många ungar och nu hade ännu ett tillkommit, en betongramp längs cykelbanan som de små ungarna näppeligen kunde force-
ra. Detta löstes dock smidigt och obyråkratiskt med kort varsel. Kommunens tekniska kontor lät en entreprenör ta ett antal hål med jämna mellanrum i betongrampen och placerade samtidigt ut ett tillfälligt farthinder på vägen. Gustaf Martini på Skogsstyrelsen lät samtidigt sina mannar slå det höga gräset och placera ut stora skyltar med texten **KÖR FÖRSIKTIGT – FÅGELUNGAR PÅ VÄGEN!!!**

Detta räddade säkert de familjer som tog sina ungar norrut. Jag bevittnade själv två sådana lyckade passager. Men lyckligtvis tycktes merparten i år i stället röra sig mot Södra Ålasjön med sina ungar. De blev alltså kvar innanför rävsängslet, vilket sannolikt bidrog till att så många klarade sig. Ett antal par tycks dock ha vandrat betydligt längre. Skärfläckor med ungar har setts från södra Flommen och Måkläppen i söder till Skanörs revlar (Norra Haken) och Knösen i norr, trots att inga haft bon i dessa områden (ett mindre antal sena omläggningar har dock hittats, bl.a. längst ut på Skanörs revlar).

I skrivande stund (5/7) kan konstateras att ett ovanligt stort antal ungar tycks ha nått flygg ålder och är inblandade i flockar av gamla fåglar för snar flytt mot sydväst. Vid fågelstationens rastfågelräkning den 26/6 sågs inte mindre än 847 skärfläckor på Näset! Många av dessa kommer förmodli-

gen från andra lokaler, men troligen är en stor del från Landgrens holme eftersom andelen ungfåglar var betydlig.

Naturens gång?

Man kan kanske hävda att "naturen skall ha sin gång" och att vi människor inte skall "lägga oss i" med åtgärder som beskrivits ovan. Men om det är något vi gjort de senaste århundradena så är det ju att "lägga oss i", bl.a. genom hård exploatering av strandängar och utrotning av naturliga fiender till räv och kråka. Och vi har "positivt" lagt oss i genom att satsa miljoner på naturreservat och betesgång. Då anser jag att åtgärder för att skapa vissa sådana här frizoner för strandängsfågel är högst motiverad. Räven vill vi ha i den naturliga mångfalden på Näset, men också en varierad häckfågelfauna.

Landgrens holmes läge som häckningslokal för en åter växande skärfläckekoloni är unikt även ur en social aspekt, lättåtkämligt nära bebyggelse och passerande människor. Lokalen fungerar helt enkelt som ett fantastiskt "skyltfönster" för reservatet utan att gemene man för dens skull stör de häckande fåglarna!

MIKAEL KRISTERSSON

Östergatan 12, 239 40 Falsterbo
mikael_kristersson@hotmail.com

Referenser

Walinder G. & Karlsson L. 2003 *Inventering och övervakning av skärfläckornas häckning vid Hamnvägen i Skanör 2002*. – Anser 1/03 :66-72

Walinder G. & Karlsson L. 2004 *Inventering och övervakning av skärfläckornas häckning vid Hamnvägen i Skanör 2003*. –Anser 1/04: 11-15

**DETTA ÄR MEDDELANDE NR 242
FRÅN FALSTERBO FÅGELSTATION.**